

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
נצבים
אלול ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור בפיסקת היום הרת עולם וכו' כל יצורי עולמים, מדוע "עולמים" בלשון רבים.

ביאור בנוסח הברכה השנייה במוסף דר"ה, אתה זוכר מעשי עולם וכו' אשרי איש שלא ישכחך
ובן אדם יתאמץ בך וכו', מהו ההבדל בין "איש" ל"בן אדם".

ביאור דברי המשנה בראש השנה [ר"ה דף טז.], כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. מה
הפירוש "באי עולם", ומדוע לא כתוב "יצורי עולמים" כבברכה דלעיל, או יושבי תבל, או בני
אדם.

בעניין דברי האר"י ז"ל כי מי שמרגיש התעוררות בכייה בראש השנה, הדבר מורה כי באותה
שעה דנים אותו בשמים, וטעות הדפוס בספר בניהו להגרי"ח, וביאור תוספת הגרי"ח במלה
"וכיוצא".

מהו ההבדל בין מה שאומרים בתפילה, קבץ נפוצות קוץ וכו' יכירו וידעו כל 'באי עולם' וכו',
לבין הנאמר בעלינו לשבח, יכירו וידעו 'כל יושבי תבל'.

ביאור תשובת מהרי"ץ זיע"א לגבי סומא האם יכול לעלות ש"צ בימים הנוראים, וכן לגבי קטוע
אצבע לברך על הכוס, דברי בעל שושנת המלך ותורת חכם – מקצרי תשובות מהרי"ץ, לגבי
עניין זה, והרחבה לגבי מומים אחרים שבאדם, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה. ואם
הנושא משקפיים נחשב מום, בגלל קוצר ראייתו.

צריך להחמיר בספיחין שנלקטו משדה של יהודי לאחר ראש השנה.

תזכורת והסבר בעניין סגולת האר"י ז"ל בעת אמירת תיבת 'איה מקום כבודו' בקדושה.
ובתוספת חידוש, סימן לזכרון בראשי תיבות אי"ה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 609

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש על ידי ידידנו רבי אתי דהרי הי"ו, לעילוי נשמת אביו רבי יוסף בן רבי צדוק
דהרי ז"ל, שהשבוע ביום ד' תשרי יחול יום היארצייט שלו, תנצב"ה.

ולרפואת ולהצלחת אמו מרת יונה בת רבי יעקב שתחי',

ולרפואת והצלחת נ"ב רות רותם בת רבי ראובן שתחי', וילדיהם יצחק ומרים ובנימין שיחי',
בעבור שהתנדב ומתנדב תמיד ביד נדיבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, ויפתח לבו ולב בניו
לתלמוד תורתו, ויגדלם לעבודתו וליראתו, וימלא כל משאלות לבם לטובה, ויכתבו בספר
החיים ובספר הזיכרון, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי ידידנו רבי אתי דהרי הי"ו, לעילוי נשמת אביו רבי יוסף בן רבי צדוק דהרי ז"ל, שהשבוע ביום ד' תשרי יחול יום היארצייט שלו, תנצב"ה. ולרפואת ולהצלחת אמו מרת יונה בת רבי יעקב שתחי', ולרפואת והצלחת נ"ב רות רותם בת רבי ראובן שתחי', וילדיהם יצחק ומרים ובנימין שיחי', בעבור שהתנדב ומתנדב תמיד ביד נדיבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ן.

כתוב ומשלי כ"א י"ד, מִתֵּן בְּסִתֶּר יִכְפֶּה אָף. התרומות שלו הן בשקט. העולם רגיל לומר, "מים שקטים, חודרים עמוק". ירבו כמותו בישראל.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויפתח לבו ולב בניו לתלמוד תורתו, ויגדלם לעבודתו וליראתו, וימלא כל משאלות לבם לטובה, וייכתבו בספר החיים ובספר הזיכרון, אכ"י"ר.

ביאור בפסקת היום הרת עולם וכו' כל יצורי עולמים, מדוע "עולמים" בלשון רבים.

אנו אומרים במוסף ראש השנה, היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. צריך לברר מדוע אנחנו אומרים כל יצורי עולמים, בלשון רבים. ולא עולם, בלשון יחיד. אמנם יש עולמות רבים, אבל האם הקב"ה שופט בר"ה את כל העולמות? לכאורה הוא שופט רק אותנו, את בני האדם. למלאכים בלאו הכי אין בחירה, והם אינם יכולים לעשות רע. מלאכים שהתגשמו יכולים לעשות רע רק בעולם שלנו, אבל את מלאכי המרום שבמרום אין מה לשפוט. אם כן מה הכוונה במלים, יצורי עולמים?

מהרי"ן עומד על כך, ואומר פירוש הפלא ופלא [דף ע"ד ע"ב] בזה"ל, היום הרת עולם היום יעמיד וכו', כל יצורי עולמים. הכי גרסינן, בלשון רבים, שני עולמות.

והענין, כי כשישראל מסגלים מצוות ותורה, הם מעמידים צבאות מעלה – כי קיומם והעמדתם הם על ידינו – ובזולתם לא היה להם קיום, והוא מאמר הכתוב – לגבי סולם המלאכים – 'עולים ויורדים בו' כמבואר במפרשים. ולזה, כיון שקיום העולם העליון תלוי בהם – היינו בישראל – הוי כאילו הם גם כן עומדים במשפט. וזה למדתי לתרץ כן מספר בינה לעתים דף כ"ב ע"ב.

זהו פירוש מתוק מדבש. אפילו שבני האדם בלבד נשפטים, אעפ"כ כל העולמות תלויים במשפטם. יש לכל העולמות נפקא מינה מתוצאות המשפט שלנו. אם אנחנו יוצאים זכאים בדין, ממילא הכל טוב ומסתדר גם להם. ואם לאו, ח"ו גם הם יסבלו. יוצא כי כל העולמות כולם נחשבים כאילו עומדים במשפט. ואעפ"י שבפועל הם לא נשפטים, אבל למעשה הנדון משפיע ויגיע גם אליהם.

ביאור נוסח הברכה השנייה במוסף דר"ה, אתה זוכר מעשי עולם וכו' אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך וכו', מהו ההבדל שבין "איש" לבין "בן אדם".

אחרי כן בברכת הזכרונות אומרים, אשרי איש שלא ישכחך, ובן אדם יתאמץ בך. כי דורשיך לעולם לא יכשלו, וגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך. לכאורה אלו לשונות כפולים.

כנראה שדיברנו על הנושא דלקמן בעבר, כי במקרא, ובעיקר בדברי הנביאים, מצויים מלים רבות הנראים ככפולות, כביכול הנביא חוזר על דברי עצמו במלים אחרות. הפשטנים, כגון הרד"ק, רגילים לומר בדרך כלל שהוא כפל הענין במלים שונות. וכן הוא פירש למשל אפילו לגבי המלים ציון וירושלם. הנביא חוזר על עצמו במלים שונות, כדי לעודד ולחזק כדי שהנבואה תחדור יותר אל העומק.

אמנם הדרך שלהם אינה מוסכמת, ובפרט המלבי"ם חולק על כך וסובר שאין כפילות לחנם. רואים כמעט בכל מקום שהוא משתדל להסביר שבמלים הנוספות ישנו חידוש שלא נכלל במה שכתוב מקודם.

לפעמים מהרי"ן הולך בדרכו של הרד"ק והפשטנים, ולפעמים הוא הולך בדרך המלבי"ם וסיעתו. אעפ"י שהמלבי"ם היה אחריו. בענייננו מהרי"ן מפרש, שאין כאן כפילות. לשון התפילה הוא, אשרי איש שלא ישכחך, ובן אדם יתאמץ בך. ישנו הבדל בין איש לבין בן אדם. איש הוא חשוב וצדיק, ובן אדם הוא בדרגא שנייה. הוא נקרא בן אדם לגריעותא, מפני שנוצר מן האדמה.

מעולים מהם, עליהם נאמר 'עיני י"י אל צדיקים ואזניו אל שוועתם'. בשתי עיניים. השגחה מלאה.

ביאור דברי המשנה בראש השנה [ר"ה דף טז.], כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. מה הפירוש "באי עולם", ומדוע לא כתוב "יצורי עולמים" כבברכה דלעיל, או יושבי תבל, או בני אדם.

המשנה בראש השנה [דף טז ע"א] אומרת, בראש השנה, כל באי עולם, עוברים לפניו כבני מרון. הלשון המובאת כאן, באי עולם, אינה מוזכרת במקראות. סגנון הלשון באי עולם, הוא בא רק בדברי חז"ל.

צריכים להבין מה הלשון הזה אומרת, ומדוע לא לומר כמו בנוסח התפילה שקראנו מקודם, כל יצורי עולמים, או עולם כמו שגורסים בעדות אחרות. מדוע ומהיכן לקחו את הלשון באי עולם? מה הם רצו לומר לנו במלים אלו?

הלשון הזה, אינה כתובה רק פה. חז"ל בכמה וכמה מקומות משתמשים עם המלים הללו, אף שכאמור היא אינה לשון מקרא. וצריכים להבין בכל המקומות מדוע הם נקטו את הלשון הזה. למשל, במסכת שבת [דף כ"ב ע"ב], וכן במנחות [דף פו ע"ב], 'מחוץ לפרוכת העדות יערוך'. וכי לאורה הוא צריך. והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאור? אלא עדות היא לבאי עולם, שהשכינה שורה בישראל. אור המנורה הוא עדות לכל באי עולם.

מאי עדותה? אמר רבא, זה נר מערבי שנותנין בה שמן כנגד חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. אעפ"י שהכהן היה שם בנר המערבי אותה כמות שמן שבכל הנרות, בכל זאת נעשה נס והוא היה דולק כל הזמן, מערב עד ערב, והיה הכהן הגדול מדליק ממנו.

המנורה היא עדות לכל באי עולם. אך צריכים להבין מי הם ומה הם אותם באי עולם? וכי כל העולם בא לבית המקדש? וביאור השאלה, אם היינו חושבים כפישוטו שבאי עולם רוצה לומר כי לאו דוקא היהודים יראו אלא גם הגויים, קשה לומר כן, וכי הגויים יכולים לראות את

וז"ל מהרי"ן בברכת הזכרונות כאן [בדף ע"ו], הפל בזה להבדיל, כי מיני בני האדם לא ישוו בשיעוריהן. ולזה אמר 'אשרי איש שלא ישכח', והוא המין המעולה שבמין האדם, שתמיד מחשבתו דביקה בשם יתברך. הרבה פעמים מצינו לשון איש על הצדיקים, כמו שכתוב [מלכים א' ב' ב'], וְחִזְקָה וְהִיִּיתָ לְאִישׁ, וכן רבים. בדרך כלל מקובל אצל הכל, שלשון איש מכוון אל הצדיקים.

אמנם המין השני, שאינו שוה בשיעורו לראשון, כי אינו רק מתאמץ ומחזיק בו יתברך, אמר בו לשון זבן אדם, לשון שפלות, מאדמה קורץ. בבחינת זכור כי עפר אנחנו.

וכנגד המין הראשון המתייחס באיש, אמר 'כי דורשיך לעולם לא יכשלו'. אחרי כן כתוב, זגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך'. בשטחיות נראה כי יש כאן כפילות הענין במלים שונות, אבל מהרי"ן מסביר עפ"י דרכו שהדברים מקבילים האחד אל השני. כי הם דורשים ה' תמיד, ועל שם 'שלוש רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול'. דורשיך כנגד איש, שזו הדרגה הראשונה דלעיל. הם אינם נכשלים, הולכים חלק בלי מעצורים. וכנגד המין השני, המתייחס בבן אדם, אמר זגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך, דהיינו שלא יבושו. אמנם אין הבטחתם כמין הראשון. אלו נמצאים בדרגה פחותה, ולא יקבלו בושות. אפילו אם יהיו להם מכשולים, הם לא יהיו גרועים. גם להם מגיע שכר, אך לא כמו הראשונים. וכיון שהלשון הוא, וגם לא תכלים לנצח, יכול להיות שהוא יכולים מעט, אך לא לנצח. הדבר יסתדר בהמשך הזמן.

ולזה תמצא שאמר הכתוב 'הנה עין ה' אל יראיו, למיחלים לחסדו', לא הזכיר בהם רק עין אחת, לא כן בצדיקים שהם מעולים מהם הזכיר 'עיני י"י אל צדיקים', כדאיתה במדרש ובזוהר. ברור כי מובנה של העין הוא רק במשל, שהכוונה השגחה פרטית, אך צריך להבין מדוע כתוב פה רק עין בלשון יחיד? התשובה, כי אלה שמייחלים לחסדו, הקב"ה משגיח עליהם כביכול רק בעין אחת. ולא כן בצדיקים שהם

המנורה בתוך בית המקדש, ואת הנס שהנר המערבי דלק כל הזמן?

במסכת סנהדרין [דף ק"ח ע"א בסוה"ע] כתוב כך, דרש רבי יוסי דמן קיסרי, מאי דכתיב [ואיב כד י"ח, יקל הוא על פני מים, תִּקְלַל חֲלָקְתָם פְּאָרְץ], מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם, עשו תשובה, ואם לאו, הקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול, ומקפה נבלתכם על המים כזיקין, שנאמר קל הוא על פני מים. ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם, שנאמר יִתְקַלַּל חֲלָקְתָם פְּאָרְץ. גם שם צריכים להבין מדוע אומרים כל באי עולם?

אולי ננסה לומר כיוון, שבאי עולם כוללים את כל הדורות. אך במסכת שבת, לגבי המנורה, הדבר אינו מסתדר, כי הנס היה ניכר רק בזמן שביהמ"ק קיים ולאחר שנחרב כבר אי אפשר לראות אותו. ולא זו בלבד, אלא רש"י שם מסביר שהנס עם הנר המערבי נעשה רק עד זמנו של שמעון הצדיק, ואחרי ששמעון הצדיק נפטר הנס לא אירע בתמידות. לפעמים כן, ולפעמים לא.

וזה לשונו בפירושו למסכת שבת שם, כל זמן שהיו ישראל חביבין – היה דולק כל היום, והיינו עדותה. וכיון שהנס לא התרחש כל הזמן, ממילא אי אפשר לומר שהעדויות לכל באי עולם היא לכל הדורות.

וכן במה שציינו למסכת סנהדרין לגבי נח, שם הגמרא מביאה את הפסוק באיוב [פרק כ"ד], פירש רש"י [בספר איוב] בשם כך שמעת, שהידיעה לדורות שאחריהם תהיה בכך שיקחו דוגמא, יקללו את אלו שקרה להם בדור המבול. הדורות שאחריהם, מקללים בהם מי שפרע מדור המבול וכו' יעו"ש. ואפילו שהוא אינו מסביר שם ממש את מלות הגמרא, עפ"י פירושו על איוב מובן שזו הכוונה בדברי הגמרא. אבל מהרש"א על הגמ' שם מפרש, כי הכוונה היא שהאדם והבהמות לקחו קללה בדור המבול. ונמצא שהקללה היתה רק לדור המבול.

וכן בעוד כהנה וכהנה מקומות רבים שכתוב בהם את סגנון הלשון, באי עולם, וצריכים לברר מה אומרת הלשון הזו.

גם הרמב"ם משתמש בלשון הזו במקומות רבים, אף במקומות שהגמרא לא מזכירה אותה. מלבד בהלכות תשובה בענייננו, שהוא גם כתב את המלים באי עולם בזה"ל, כשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו, ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה. והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים.

הרמב"ם כאן השתמש בלשון המשנה, אך במקומות אחרים הוא כתב את סגנון הלשון הזו מעצמו, כמו למשל בדבריו המפורסמים ובסוף הלכות שמיטה ויובל [שכתב בזה"ל, ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויִזְכָּה לו בעה"ז דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללוים. הרי דוד עליו השלום אומר, י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. הקב"ה ימציא לאדם כזה דבר שמספיק לו, שתהיה לו פרנסה, כמו שהוא זיכה ללוים. הכהנים והלוים מיוחדים לעבודת ה', לכן נותנים להם מעשרות ומתנות כהונה כדי שיוכלו להתקיים, כי הרי אין להם חלק ונחלה עם שאר שבטי ישראל.

אולם לענייננו, גם בדבריו כאן צריכים להבין כאן מפני מה הוא כתב כל באי עולם. ואף שכוונתו יכולה להתפרש על כל הדורות, אבל האמת שהוא בא להגיד כי דבריו נאמרו גם על הגויים. וזה ממש פלא עצום. כי הנה יכול להיות גוי שקיים את שבע מצוות בני נח ויתקדש קודש קדשים.

לקמן ד"ה ולגבי בשם הגרי"ח, ראינו נוספת, אך המעיין יראה שאין הכרח.

אח"כ ראיתי שהתוספות יו"ט במסכת מדות פ"ב משנה ג' השיג על דברי מהר"י אברבנאל דלעיל, וכתב שאפילו בחיל לא היו נכנסים הגויים. ועיין עוד שם ביאור הגר"א ותפארת ישראל ושו"ת הרמ"ע מפאנו סימן צ"ח, ובספר תורת הזר במקדש דף ק"ז.

ישנם מקומות רבים כיו"ב, כגון לגבי מצות בני נח [הלכות מלכים ומלחמותיהם פרק ח' הלכה י'], ציווה משה רבינו מפי הגבורה, לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח. וכל מי שלא יקבל, יהרג.

הנה לנו שגם בגמרא, וגם ברמב"ם, ויש עוד גם במדרשים, וגם בזוהר הקדוש, שמוזכר הלשון באי עולם, וצריכים להבין את הענין בזה.

בספר בן יהוידע בעניינינו, הוא שואל את השאלה. ואף ששם הוא אינו שואל את השאלה במפורש, בספרו בניהו הוא מקשה זאת במפורש. וז"ל בספר בניהו [ר"ה דף ט"ז], כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. יש לדקדק, הוה ליה למימר כל בני אדם, ומהו כל באי עולם, או יאמר כל הבריות עוברין לפניו. לא לחנם חז"ל משתמשים במלים אלו, באי עולם. רוח ה' דיבר בם, ומלתו על לשונם. אי אפשר לסתום ולומר שזה היה סגנון הדיבור. לכן הוא חוקר להבין את טעם השימוש בלשון זו.

הגרי"ח בספר בניהו מתרץ ואומר, כי חז"ל באו לרבות את הנשמות המגולגלות.

לכאורה הוא יכל לומר שמתכוונים לרבות את המתים, כי גם הם נידונים בראש השנה וביום הכיפורים, ומשום כן נוהגים לעשות השכבות למתים ביום הכיפורים, כמו שדרשו חז"ל בספרי ס"פ שופטים, ממה שנאמר [דברים כ"א, ח'] כִּפּוּר לְעַמּוֹת יִשְׂרָאֵל, אלו החיים. אֲשֶׁר פָּדִיתָ, אלו המתים [ועיין שלחן ערוך המקוצר סימן קי"ד סעיף ד']. הרי שכיון שנודבים צדקה לעילוי נשמתם וברא מזכי אבא, הם מתכפרים בכך. שופטים אותם, והם הולכים מחיל אל חיל. בכל זאת, הגרי"ח לא אמר כך, משום שהלשון היא,

דוגמא לדבר, מאיוב. אעפ"י שבמסכת בבא בתרא [דף ט"ז ע"ב] נחלקו הדעות האם איוב הוא גוי או יהודי, הרמב"ם עצמו נוקט לעיקר באיגרת תימן כי איוב היה גוי, וכן חבריו, הם ברכאל הבוזי, אליפו התימני ובלדד השוחי, כולם גויים. גם הרמ"ה [בב"ב שם] כתב כי מסתבר כפי הדעה הזו. והרי אפילו שהוא גוי, המקראות משבחים אותו, כמו שכתוב למשל [בפרק מ"ב ז'], לֹא דִּבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה פְּעַבְדִּי אִיּוֹב. וכן כתוב עליו וא', אֵל, תָּם וְיֹשֶׁר, וִירָא אֱלֹהִים וְסָר מִרָע. הרי שיתכן מצב שהגוי יעלה בדרגא ויתקדש כפי המצב שלו, בקיום ז' מצוות בני נח. הוא אפילו זכה לעושר גדול.

דוגמא נוספת, משם בן נח. כתוב [בראשית י"ח], וּמִלִּפְנֵי צֶדֶק מָלְךְ שָׁלֵם, הוא שם בן נח. ונאמר לאחר מכן [שם כ'], וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂר מִכָּל. אברהם אבינו נתן לו מעשר, כי הקב"ה זיכהו לפרנסה.

אין לי ספק שבאי העולם כוללים גם את הגויים, וזה ברור גם בעניין שלנו. אך לגבי המנורה עדיין לא מובן כ"כ, כיצד הגויים יכולים לראות שהנר המערבי דולק, הרי אין להם אפשרות להגיע ולראות את האור של המנורה, ולא מסתבר שאורה האיר למרחוק עד כדי שיוכלו לראותו גם במקומות שהגויים יכלו לעמוד.

שאלה מהקהל: מדוע הדבר נראה זר כ"כ, והרי רבינו יצחק אברבנאל כתב בפירושו ליחזקאל [פרק מ' פסוק ה'] בשם חכמי הנצרים, שהגויים היו באים להתפלל בעזרה הראשונה, והוא הסכים לדבריהם יעו"ש, וכיון שפתחי ההיכל והאולם היו גדולים מאד כנודע, הבאים יכלו לראות את המנורה מן העזרה? וגם פשטות המשנה בכלים בפרק ראשון מורה שיש לגויים דריסת רגל לפנים מן החומה.

תשובת מרן שליט"א: יפה. יישר כוחך. צריך לעיין ולבדוק זאת היטב. עכ"פ בשפת אמת (בני בינה) חנוכה התרל"ו דף ל"ח, מוכח בדברינו, שכן שם הוא שואל על זה, מאין יודעין האומות נס נר המערבי וכו' יעו"ש. [ועי'

כל באי עולם. נשמות המתים אינם נמצאות אצלינו, הם לא בעולם שלנו. לכן הוא מפרש זאת ואומר כי המכוון אל הגלגולים שהם באים לעולם שלנו.

וזה לשונו, ונראה לי בס"ד דרמז בזה גם אותם שבאו לעולם ומתו, גם כן נידונין בו ביום לחזור לבוא בגלגול. וכמובן שצריכים להבין זאת, את השפיטה לאותם שחוזרים בגלגול, לכן הגרי"ח הוסיף כך, גם זה חשבון ועניין עמוק, כמה שנים יהיו בגלגול, ואיך יתגלגלו, ובמה יתגלגלו. כיון שגם הגלגול כולל פרטים רבים, ומשפט ה' הוא מדויק, שכן הקב"ה משלם לאיש כמעשהו וכפרי מעלליו, לכן הם חוזרים ונידונים בבי"ד של מעלה בכל שנה.

עד כאן קראנו מתוך הספר בניהו.

אך בספרו בן יהוידע הוא מתרץ באופן אחר. וזה לשונו, כל באי עולם עוברים לפניו. נ"ל בס"ד, אמר באי עולם, כי אותיות עולם במילואם כזה, עי"ן וא"ו למ"ד מ"ם. יש באותיות המילוי אותיות אדמוני"ם, רמז על בני אדם שנבראו מן האדמה, וכמ"ש על דוד המלך ע"ה, דכתיב ביה [שמואל א' ט"ז י"ב] והוא אדמוני עם יפה עינים, קראו אדמוני על שהיה גלגול אדם הראשון שנוצר מן האדמה, וא"כ בני אדם שהם רבים נקראים אדמונים לשון רבים.

אדמונים הם עוונות, כמו שכתוב וישעיהו א' י"ח, אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלא ילבינו. החטאים נמשלו בצבע אדום, ואחרי התשובה הם מתלבנים. עפ"י זה מסביר הגרי"ח שחז"ל תפסו את המלה עולם בדוקא, מכיון שבמילוי שלה כתוב אדמוני"ם. באות ע' יש יו"ד ונו"ן, באות ו' יש אל"ף ווא"ו, באות ל' יש מ"ם ודל"ת, ובאות מ' יש יו"ד ומ"ם. ואם לוקחים רק את אותיות המילוי יוצא אדמוני"ם. לכן חז"ל אמרו 'באי עולם', כלומר האותיות שבאו בתוך אותיות עול"ם.

דבריו אלו נאמרו בדרך רמז, ומעניין שהגרי"ח לא מצא פירוש על דרך הפשט.

בדרשותיו בן איש חי [פרשת פקודי דפים ק"ז וק"ח] הביא הגרי"ח מדרש בזה"ל, ולזה אמר 'משכן העדות, עדות הוא לכל באי עולם שאין סליחה אלא לישראל'. זהו תיקון לעון העגל. הוא מאריך שם על כך, ואי אפשר כעת להיכנס לכל הפלפול, אך בסופו של דבר הוא מסביר כי התיקון הוא לדורות הבאים. וזה לשונו, ולזה אמר לכל באי עולם, כי לאנשים של אותו הדור אין צריך להם הוכחה מן המשכן לידע שישראל עשירים ומלאים כל טוב. כי זה, היו הקרובים רואין בעיניהם, והרחוקים שומעין באזניהם.

אך העדות שלמשכן, הוצרכה לבאי עולם, ר"ל לדורות הבאים שלא היו בזמן ישראל של דור יוצאי מצרים, הנה אחר כמה דורות רואין את המשכן שנעשה בעושר רב, אז יבינו מזה עשרן של ישראל יוצאי מצרים. רואים שהתנדבו י"ג דברים, זהב וכסף ונחושת וכו'. ממש עושר גדול. מתוך כך הם יבינו שאבותיהם היו עשירים, ואם כן מובן ממילא שהקב"ה סלח לנו על עון העגל.

עכ"פ רואים כי הגרי"ח מפרש בכל מקום את סגנון המלים 'באי עולם' במשמעות אחרת, נמצא כי לפי שיטתו הפירוש אינו חייב להיות עקבי. לגבי המדרש הנז' הוא פירש שהכוונה היא לכל הדורות הבאים, ומקודם ראינו שהכוונה היא אחרת. אפשר לפרש פירוש חדש בכל מקום כפי עניינו.

ולגבי המנורה, שהבאנו מקודם את הגמרא במסכת שבת ובמסכת מנחות, לגבי מה שכתוב על המנורה, עדות שהשכינה שורה בישראל, פירש בספר בן יהוידע בזה"ל, רוצה לומר לכל הבאים לבית המקדש, שנקרא בית עולמים, שאין מקומו משתנה. והיינו שהיה קשה להגרי"ח, וכי מדובר על הגויים? הרי הם אינם באים לביהמ"ק [עיין לעיל ד"ה שאלה מהקהל]. ואם תאמר שמדובר על הדורות הבאים גם קשה לומר, כמו שאמרנו מקודם שהנס היה בצורה מוגבלת.

הגרי"ח מאריך שם, אך לא נדבר כעת אלא על נקודה אחת בזה"ל, גם אמרו רז"ל בגמרא – והכוונה לתלמוד ירושלמי – ישראל נידונין ביום, ואומות העולם נידונין בלילה. וגם איתא בדברי רבינו האר"י ז"ל שאין כל בני אדם נידונין בשעה אחת. כל אחד נידון בזמן אחר. וכיצד אפשר לדעת? ולכן מי שמרגיש התעוררות כפיה וכיוצא, זה סימן שאותה שעה הוא נידון.

כתוב כאן דבר הנראה מוזר ומשונה. התעוררות כפיה. מי כפה אותו, ומה כפו אותו... אפילו שהוא מביא זאת בשם רבינו האר"י, כולם יודעים מה שהאר"י ז"ל אומר כי מי שנופלת עליו בכיה בראש השנה, זהו סימן שדנים אותו באותו הרגע.

נסביר בס"ד את דברי האר"י. ישנו מצב שאדם מביא את עצמו לידי התעוררות בכי, ואין מכך ראייה שהוא נידון אז. הוא התעורר בעצמו, חשב התבונן והתעמק עד שבא לידי בכיה. זו לא ראייה שעכשיו דנים אותו. אם הוא היה עושה זאת לפני שעה או גם לאחר שעה, גם כן הוא היה בוכה. אבל אם בא לאדם התעוררות בכיה פתאומית. ישאל את עצמו, מה קרה? זהו סימן שדנים אותו, ונשמתו מרגישה בכך. ואף שהוא עצמו אינו מרגיש שדנים אותו, זוהי בחינה של אי איהו לא חזי, מזליה חזי. צריך להדגיש, כי המדובר על בכיה הנופלת עליו מאליה, בלי הכנות.

שאלה מהקהל: ישנם פיוטים וקטעי תפילות שהם מעוררים יותר, האם בכיה הנופלת בהם נחשבת לבכיה הנופלת מאליה?

תשובת מרן שליט"א: לא. הפיוט עורר אותך. המשך השאלה מהקהל: אז איך קורה שאדם מתעורר לבכי בסתם?

תשובת מרן שליט"א: כנראה עד עכשיו הוא לא שם לב, ועכשיו התעורר ושם לב.

המשך השאלה מהקהל: אבל הוא שומע את אותו שליח ציבור במשך עשר דקות, ולא בכה. מה קרה פתאום כעת שהוא בוכה?

תשובת מרן שליט"א: אם כן, בסדר. יתכן. הכל לפי הענין.

כנראה לכן הוא פירש שמדובר על כל אותם הבאים למקדש שנקרא בית עולמים. ומדוע ביהמ"ק נקרא בית עולמים? משום שהוא לא ישתנה אף פעם, לעולם הוא יישאר במקומו המדויק. אפילו על בית שני, מצינו כי נביא העיד להם על מקום המזבח. אי אפשר לבנות אותו במקום אחר, משום שיש לו מקום קבוע.

[פירוש הבן יהודע, כל באי עולם, הבאים לבית עולמים, דהיינו בית המקדש. קשיא לי, דהתם עולמים, והכא עולם. ולא מצינו אלא שהמשכן הוא דוגמת העולם, ולא בית המקדש. ועוד, הרי העיקר חסר, דהיינו תיבת בית. ובכל שמותיו יש תיבת בית, כגון בית עולמים, בית הבחירה, בית זבול. כי עיקר שמו בית, והמלה הנוספת לא באה אלא לבאר איזה בית הוא. מלבד בית המקדש, שנקרא גם מקדש סתם, כי זו היא מהותו. והשאר שאין בהם תיבת בית, אינם אלא כינויים ולא שמות, ולא מצינו שנתכנה עולם או עולמים. והא דאיתא בראש השנה דף י"ז ע"א, שפשטו ידיהם בזבול, שנאמר (תהלים מ"ט, ט"ו) מזבול לו, ואין זבול אלא בית המקדש, שנאמר (מלכים א' ח', י"ג) בנה בניתי בית זבול לך יעו"ש, אינו אלא דרך דרש, וכדאשכחן דכוותה בדוכתי טובא. אבל דרך פשט, לא מצינו שנקרא זבול סתם. איתמר].

ולענייננו רואים שהיה קשה להגרי"ח בכל המקומות מדוע כתוב 'באי עולם', ובכל מקום הוא הסביר באופן אחר, כל מקום לפי עניינו. ממילא גם במקומות האחרים שהוא לא פירש אותם, ולפי דעתו ניתן לומר פירושים שונים. כי מוכח מן המהלך שלו שלא צריך להיות מכנה המשותף לכולם.

בענין דברי האר"י ז"ל כי מי שמרגיש התעוררות בכיה בראש השנה, הדבר מורה כי באותה שעה דנים אותו בשמים, וטעות הדפוס בספר בניהו להגרי"ח, וביאור תוספת הגרי"ח במלה "וכיוצא".

דרך אגב, כיון שהזכרתי את מה שכתוב בספר בניהו [עמ"ס ר"ה דף ט"ז] נוסף בקצרה מה שבאותו המקום שם כתוב דבר מעניין, שצריך פענוח.

עכ"פ ברור שלזה הגרי"ח נתכוון, אולם צריכים לבאר מה הסגנון הזה, **התעוררות כפיה?**

ברם נראה פשוט שנפלה טעות בספרים, ומי שפענח את כתב ידו לא קרא נכונה, וצריך לומר **התעוררות בכיה**, במקום התעוררות כפיה. הבי"ת והכא"ף התחלפו לו.

מה זה התעוררות כפיה? אין מלים כאלו. ואף שהדברים פשוטים, הנה אכן בספר שמן ראש שהעתיק את ספר בניהו הנז"ל כתב התעוררות בכיה, בלי לתקן או להעיר מאומה.

אמנם עדיין יש כאן שאלה או חידוש לדינא. הוא מוסיף לאחר המלים **התעוררות בכיה** (במקום התעוררות כפיה), **וכיוצא**. מה פירוש? מה הדבר בא לרבות?

נראה כי זהו חידוש של הגרי"ח מעצמו, כי אינני זוכר שהוא מוזכר בדברי רבינו האר"י, או בשאר ספרים. אך צריך לראות ולחפש אולי ישנו דיוק מאיזה מקום. הרב בן איש חי לימד אותנו נקודה נוספת, לא בכיה בלבד היא ראייה שדנים אותו, גם אם מרגיש דבר הדומה לבכיה, למשל פחד ויראה גדולה. פתאום הוא רועד, ולא מבין מה קרה. גם זהו סימן שדנים אותו עכשיו בשמים.

זו הכוונה הנראית לי בס"ד בדברי הגרי"ח, שבדרך אגב הוא לימד אותנו משהו נוסף, לכלול גם דברים מעין אלו בכלל בכיה.

תחשבו אם הפירוש הזה נראה לכם. ואם תמצאו פירוש אחר, אשמח לשמוע. זהו דבר שלא ידענוהו, והוא דורש הסבר.

הערה מהקהל: הרב אמר בעבר [שיעור מוצש"ק מטות התשע"א] שישנם אנשים הבוכים בתפילה בדיוק מתי שאבא שלהם היה בוכה...

תשובת מרן שליט"א: על אלו אפשר לומר "תוכים". (בעברית אומרים מלעיל, וכ"ף דגש קל, אך לפי הדיוק צריך לומר "תוכים" מלרע, ודגש חזק בכ"ף). הם רק מדקלמים. אבל גם להם יש שכר מועט, כי לפחות הם ממשיכים את דרך אבותיהם.

בעל אור שמח בספרו משך חכמה אמר דבר נפלא, אחרי שהקשה מדוע מצות כיבוד אב

ואם כתובה בצד הימני של עשרת הדיברות, הרי המצוות הימניות הן בין אדם לחבירו, והמצוות השמאליות הן אדם למקום. מה שייד לצד ימין מצות כבוד את אביך ואת אמך?

ותירץ שמצות כיבוד אב מעמידה את כל המצוות שלפניה. מי שמחשיב ומכבד את אביו ואמו, מבין כי אביו הוא בר מעלה, זוכה לקיים את כל המצוות הקודמות, וכל התורה. כל ענין האמונה ועדות על מעמד הר סיני, הוא מאת אבותינו שעמדו שם ששים ריבוא, וכתוב תהלים [פרק קמז], **לא עֲשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי**. אין שום אומה בעולם שיכולה להעיד שששים ריבוא מתוכם ראו כזה מעמד נורא הוד. את התגלות הקב"ה בצורה כזו. הם רק "מקשקשים" שהוא התגלה לאיזה אדם באופן פרטי, משהו שאין אפשרות לא להכחיש ולא לאשר. הרמב"ן אומר כי האבות אינם משקרים לבניהם, וזו המסורת שעברה מדור לדור. וכל זאת מתחזק על ידי כיבוד אב.

גם אותו אדם מכבד את אביו מבלי דעת, ומבין שהגיע קטע שצריך לבכות בו. מי שממשיך את המסורת ובוכה היכן שאביו בכה, אפשר אולי להבין אותו, אבל זו דרגא מסויימת. [מי שחושב שאין מציאות כזאת, יעיין בהקדמת תכלאל שיבת ציון חלק ג' ד"ה בסדר, הוספת חכם אחד]. כפי שדיברנו מקודם, ישנן דרגות שונות, בן אדם, איש וכן הלאה. כל אחד צריך להתקדם הלאה ולהמשיך את מסורת ההורים. אבל אם הוא אינו מבין את פשר ההתעוררות אלא רק מחקה בסתם, החשיבות פוחתת.

מהו ההבדל בין מה שאומרים בתפילה, קבץ נפוצות קוין וכו' יכירו וידעו כל 'באי עולם' וכו', לבין הנאמר בעלינו לשבת, יכירו וידעו כל יושבי תבל?

את המלים 'באי עולם' שהרחבנו עליהם מקודם אנחנו מזכירים כבר בתפילה. קבץ נפוצות קוין מארבע כנפות הארץ, יכירו וידעו כל באי עולם, כי אתה הוא ה' לבדך, עליון לכל ממלכות הארץ. גם שם כתוב כל באי עולם.

מצד שני, בנוסח עלינו לשבח אנחנו אומרים, יכירו וידעו כל יושבי תבל. יושבי תבל זהו לשון

מאמר זה נאמר על טומאת המת באהל. וזה לשון הגמרא שם, תניא, וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר, קברי גויים אינן מטמאין באהל, שנאמר 'זאתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם'. אתם קרויין אדם, ואין הגויים קרויין אדם. אך אומרים התוס' במסכת בבא קמא [דף ל"ח ע"א ד"ה אלא האדם, בשורה האחרונה], כי אפילו שהגויים אינם נקראים אדם בסתמא, אבל הם נקראים "בני אדם", כי אדם הוא אדם הראשון, וגם הם נולדו ממנו. וכן ראיתי כתוב בשם ספר דעת זקנים מבעלי התוס' [פרשת בלק].

וכיון ש'בני אדם' כולל גם גויים, נמצאנו למדים כי קושית הספר בניהו מדוע לא כתוב 'בני אדם' במקום 'באי עולם' עדיין במקומה עומדת.

אך לגבי הקושיא מדוע לא כתוב 'בריות' אולי יש לנו הסבר. כאשר אומרים בְּרִיּוֹת בחירק ושוא, הכוונה לכל דבר שנברא וגם אילנות וצמחים. אך כשאומרים בְּרִיּוֹת הכוונה לבני אדם בלבד. לפי זה יש לומר שלא נקטו מלה כזו שיש לה שתי משמעויות ויכולות להיווצר מכך טעויות, זה יקרא בְּרִיּוֹת וזה יקרא בְּרִיּוֹת. מי שיקרא בְּרִיּוֹת יכול לטעות שהאילנות והצמחים נשפטים בראש השנה, וזו לכאורה טעות. הם אינם נידונים, ואינם עוברים לפני הקב"ה בראש השנה. אין מה לשפוט אותם. רק בני האדם שיש להם עבירות ומצוות שצריכים לבחון את מעשיהם.

לכן חושבני בס"ד דבר אחר בכל ענין זה, וזו תשובה המספקת ומסבירה כנראה את כל המקומות. רק נקדים כי המושג 'באי עולם' כולל גם את הגויים, וזה פשוט. אולי יהיה מי שיטען כי 'באי עולם' בא לכלול תינוקות וילדים קטנים, והדבר יכול להיות, כי שופטים גם אותם, ויש נפקא מינה האם יהיו חולים או בריאים. להגיד שהדבר בא לכלול את גלגולי הנשמות, לא מסתבר, משום שההסבר אינו מתאים בכל המקומות. להגיד שהדבר בא לרבות את כל הדורות, גם כן לא מסתבר, משום שגם כן לא מתאים בכל המקומות, כמו שהקדמנו.

מקרא, שנאמר וישעיהו י"ח ג', כָּל יִשְׁבֵי תִבֵּל וְשֹׁכְנֵי אֶרֶץ. וכן ישנן מקומות נוספים במקראות. ואפילו ששני אלו הן תפילות, עלינו לשבח היא תפילה קדמונית כידוע, שיהושע תיקן את החלק הראשון, ועכן את החלק השני, ע"ל כ"ן נ"קוה, ר"ת עכ"ן.

נמצא שיש לנו שלוש סגנונות. האחד, 'יושבי תבל' המוזכר בעלינו לשבח, מכיון שהיא תפילה עתיקה כתוב בה לשון מקרא. השני, 'כל באי עולם', הנזכרת בתפילה דלעיל שהיא מאוחרת יותר. חז"ל במשנה ובתלמוד משתמשים בלשון הזו, 'באי עולם'.

ישנו מושג שלישי המוזכר בתפילה, שגם עליו דיברנו מקודם, 'יצורי עולמים'. 'יצורי' היא מלה שכוללת את הכל, לכן כאשר אומרים בתפילה 'כל יצורי עולמים', וביאר מהרי"ץ שמזכירים אותם משום שיש להם נפקא מינה מן הדין, ומפני כן נחשבים כאילו עמדו במשפט. ולפי מי שגורס 'יצורי עולם' הכוונה רק לבני האדם. אך כאשר אומרים על הנידונים, עוברים לפניו כבני מרון. ברור שמתכוונים רק לאנשים, שהרי המלאכים אינם נידונים בראש השנה. כל צבאות מעלה, השמים והארץ, ואפילו שיש להם נפקא מינה מן הדין, מכל מקום הם לא נידונים.

לפי ההקדמות הללו צריכים לבאר מה שכתוב במסכת ר"ה, כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. אם היו אומרים בני אדם בסתם, או בריות, כקושיית ספר בניהו דלעיל, היינו יכולים לטעות. לא כדאי לכתוב בני אדם, משום שהיה עולה על דעתנו שהיהודים לבדם נידונים בראש השנה, ולא הגויים, כמבואר במסכת יבמות [דף ס"א], אתם קרויים אדם, ואין הגויים קרויים אדם. וכידוע גם הגויים, וכל אנשי העולם נידונים בראש השנה.

לכאורה זו תשובה טובה, אבל כשמעיינים רואים שהיא תשובה שאינה מתרצת. אי אפשר לומר שהגמרא השתמשה בלשון 'באי עולם' ולא בלשון בני אדם כדי שלא נטעה לחשוב שמדובר על היהודים לבדם ולא על הגויים, וכדלקמן.

על כן נראה לי כי 'באי עולם' בא לרמז שהננו רק "באים אל העולם". אורחים לרגע. אדם צריך לשאול את עצמו, מהיכן באתי? נשמותינו שחוצבו מתחת כסא הכבוד באו לעולם. אומרים לאדם, דע לך שאתה רק אורח פה. וכדאי שתדע דבר נוסף, כי כשם שבאת, כך גם תצא. לא תישאר פה לעד.

דע לך שני דברים, האחד שבאת מאיזה מקום, והשני שאינך קבוע פה. אם נשתמש בלשון 'כל יושבי תבל', ישיבה לשון עכבה. עלול לחשוב כי ישב פה לעולם ועד. לכן מדגישים לאדם את עראיותו ואת חוסר קביעותו בעולם, ואומרים דע לך כי רק באת, ומי שבא, גם יוצא בסוף. על דרך שנאמר [דברים] פָּרוּךְ אֱתָהּ בְּבֹאָךָ, וּבְרוּךְ אֱתָהּ בְּצֵאתָךְ. יום אחד תתן דין וחשבון על כל המעשים.

חושבני כי בכך מיושבים כל המקומות שמוזכר לשון 'באי עולם'.

בכל העניינים דלעיל, יש עוד להרחיב ולהאריך, ובל"נ יופיע בכתובים.

ביאור תשובת מהרי"ן זיע"א לגבי סומא האם יכול לעלות ש"צ בימים הנוראים, וכן לגבי קטועאצבע לברך על הכוס, דברי בעל שושנת המלך ותורת חכם – מקצרי תשובות מהרי"ן, לגבי עניין זה, והרחבה לגבי מומים אחרים שבאדם, ומסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה. ואם הנושא משקפיים נחשב מום, בגלל קוצר ראייתו.

בשו"ת פעולת צדיק וחלק ג' סימן ע"ו, מהרי"ן הביא שאלה, האם ש"צ סומא (לא אליכם) יכול להתפלל בתפילות הימים הנוראים. וזה לשונו, בספר חזו"ת יאיר סי' קע"ז נשאל על סומא באחת מעיניו, מהו שיתפלל בימים נוראים?

מובן כי אם ישנה בעיה להתפלל בסומא בעין אחת, קל וחומר שסומא בשתי עיניו אסור להתפלל. כוונת שאלת החזו"ת יאיר להחמיר, אפילו אם סומא רק באחת מעיניו.

והשיב, דאע"פ שהקב"ה משתמש בכלים שבורים. שנאמר [ישעיהו נ"ז ט"ו], וְאֵת דָּפָא וְשִׁפְלָ רוּחַ. לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים, וְלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְפָּאִים. הנביא משבח את הקב"ה ואומר כי

הוא מחשיב את האנשים המדוכאים, הדלים והמסכנים, ולא את אותם עשירים ושלמים.

מכל מקום היכא דיש אחר הגון, אין למנותו. אם יש משהו אדם אחר הגון שיעבור לפניו התיבה, עדיף שהשני יתפלל לש"צ. ומסתבר כי כן הדין לתקיעות. כי ידוע שרמ"ח איברים, הם כסא ודמות לרמ"ח אורות עליונות, ורמ"ח איברים רוחניים שבנשמה. וכל כה"ג הרי הכסא פגום. רמ"ח האברים שלנו מקבילים לרמ"ח האורות העליונים. וכיון שאדם זה אינו רואה, הוא נחשב לפגום, וזהו חסרון גדול. והפילוסופים אמרו, בהיפקד חוש מה, יפקד מושכל מה. ועיין בעקידה פרשת שמות שער ל"ה דף צ"ז ע"ב.

וכיוצא בזה אין ליתן לכתחילה לברך ברהמ"ז לקטוע אצבע ולמוכה שחין. דלא עדיף זה, מידיו מזהמות. מי שלא נטל מים אחרונים, ידיו מזהמות בלכלוך גשמי, ולאותו מוכה שחין וקטוע אצבע שפגמו ניכר יש לכלוך רוחני. מלבד שיש בזה העדר כבוד למצוה.

וזהו לפי פנימיות הדברים. ואפילו בנגלה, 'הקריבנו נא לפחתך'. לא שולחים אדם כזה לשרים וכיו"ב. אף כי על פי הנסתר, יש תלי תלים סודות באיברי הגוף, גם בפרקי הידים. עיין בהקדמת ספר ק' שנה, ויש כאן חסרון שפע בכוס של ברכה העליון, ע"ש וקיצרתי.

לאחר מכן מוסיף מהרי"ן מעצמו בזה"ל, ועיין ברעיא מהימנא דף קכ"ג ע"ב פ' נשא.

בדרך כלל כאשר מהרי"ן מעתיק דבר הלכה מאיזה ספר ואינו מביע את דעתו, לא ברור אם הוא התכוון לפסוק כך להלכה, כי יתכן שהוא העתיקו רק למזכרת כידוע, וכמו שדיברנו גם בעבר. כאן מהרי"ן אפילו לא מעיר, אך ידוע שברמב"ם ובשלחן ערוך מפורש שהסומא יכול להיות ש"ץ, ולא מחלקים בין הימים הנוראים ותעניות לשאר השנה. אך למעשה, מקצרי התשובות של מהרי"ן, מהרי"ן בן יעקב בעל תורת חכם ומה"ר שלום חבשוש בעל שושנת המלך מעתיקים זאת כהלכה פסוקה.

כך כתוב בשושנת המלך [ברהמ"ז אות י'], אין ליתן לכתחילה לקטוע אצבע ולמוכה שחין

חוש מה, יפקד מושכל מה. מי שחסר לו אבר אחד בגוף הבנתו וידיעתו חסרות.

המעייין בשו"ת חוות יאיר בפנים, יראה את לשונו שכך היא, מש"כ מוס בגוף, י"ל כל מוס רע. זו מליצה המובאת בספרים רבים, וכוונתה מלשון הפסוק האמור במומי בהמה [דברים ט"ז כ"א] אך רומזים זאת גם על כל המומים של בני אדם. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם, פֶּסֶחַ אוֹ עֹר, כָּל מוֹם רָע. לֹא תִזְכְּחוּ, לִי אֱלֹהֶיךָ. דורשי רשומות אמרו, כל מוס רע. מי שיש לו מוס בגופו, הרי הוא רע. ואין הכוונה שהוא רשע ח"ו, אלא שיש לו חסרון מסויים.

מה שאנחנו מדברים על מומים, כוונתנו אל מי שנולד עם מוס מסויים, לא שהמום נתהווה אצלו בהמשך החיים מפני דבר מה. [עיין לקמן. העורך].

בזמנו [שיעור מוצש"ק עקב ושופטים התשפ"א] דיברנו על ההוא סמיא [במסכת ביצה דף טז:], הסומא שסידר את המשניות לפני שמואל. היינו יכולים לחשוב כי הסומא ההוא בודאי צדיק, איננו רואה כלום והוא משובת. אך חז"ל בספרי על הפסוק וְלֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶּם וְאֲחֵרֵי עֵינֵיכֶם [במדבר ט"ז ט"ל] אומרים שיש סומא העושה כל התועבות שבעולם. אין שום ראייה על מי שאינו רואה שנחשב לצדיק. ואף שהוא יכול לתקן את עצמו, בפשטות הוא פגום בדבר מה, כי המום שיש לו מוכיח שמשוה פגום בתוכו. ואותו הדבר לכל המומים. כל מוס רע. מוס מראה על רוע מסויים.

וזהו בדיוק מה שכתוב שם ברעיא מהימנא בזה"ל, וכל מאן דפגים עובדוי, אתפגים דיוקניה. הצלם שלו פגום. ושם י"י לא שריא באתר פגים, ובההוא פגימו שריא חושך, בגין פגימו דסיהרא דשריא ביה חשוכא. והא"י בר נש, כמה דאיהו פגים דיוקניה, כך אתפגים איהו לתתא. או אתעביד אלם, או חרש, או סומא, או חגר.

מפורש כי כיון שיש לו פגם, כנראה זה מנשמתו שהיתה בגלגולים קודמים, לכן הוא בא לעולם אלם, או חרש או סומא או חגר. בגין דיהא

לברך ברהמ"ז, דלא עדיף ממי שידיו מזהמות, מלבד שיש בזה העדר כבוד למצוה. ובתורת חכם [אות קכ"ז] הוסיף כי גם אין ליתן לסומא. יש פה דבר מעניין. בעל שושנת המלך הביא את ענין קטוע אצבע והשמיט את ענין הסומא, ובעל תורת חכם כתב בשם מהרי"ץ להחמיר בשניהם.

צריך להעיר כי אינני חושב שזו השמטה מכוונת. הדבר נשמט ממנו בטעות. ספר שושנת המלך הוא יותר מסודר מן הספר תורת חכם. בעל תורת חכם מחה"ס מקור חיים על הלכות שחיטה וטריפות, ידוע כי אף שהוא גוברא רבה היה טרוד ועסוק בענייני ציבור, לכן ספריו אינם ערוכים בצורה מושלמת. בשביל זה הרב שושנת המלך עשה קיצור נוסף כדי שתשובותיו של מהרי"ץ יהיה כתובות בצורה ברורה יותר.

בעל תורת חכם כאמור כתב גם את ענין הסומא וגם את ענין קטיעת האצבע, מאידך בעל שושנת המלך כתב את ענין קטיעת האצבע בדיני ברכת המזון, אך כנראה שהוא התכוון לסדר את דין הסומא בנפרד בדיני הימים הנוראים, ובבואו לשם נשמט ונשכח ממנו. דהיינו, הדבר היה בתכניתו מחמת הסדר, אך לבסוף נשמט לגמרי. מהרי"ץ כתב הכל באותה תשובה, כי תשובותיו אינן ערוכות לפי סדר השלחן ערוך.

עכ"פ שניהם הבינו בדעת מהרי"ץ כי המסקנא היא להחמיר, ברם אינני בטוח בכך, מכיון שהוא לא הוסיף מאומה על דברי החוות יאיר. המלים היחידות שהוא סיים הן, עיין ברעיא מהימנא וכו'. ומלבד זאת איני מבין מדוע הוא ציין לעיין ברעיא מהימנא? הנה, הבה ונעיין ונראה מה כתוב שם. האם זו ראייה, סתירה, או מה צריכים ללמוד משם?

מי שמעיין ברעיא מהימנא שם רואה שכתוב במפורש חיזוק גדול לתשובת החוות יאיר, שם כתוב דברים חמורים ביותר על בעלי המומים. הרי החוות יאיר אומר שבסומא יש פגם גדול, וכן בקטוע אצבע, והוסיף והביא כי בהיפקד

רשים לעילא ותתא. והוא חושך שריא בפגימו דיליה, ומיד אשתמודעאן ביה דרגין קדישין, דאינון חילוי דקודשא בריך הוא, ומתרחקין מניה. דכבר ידעין, דבהוא פגימו לא שריא מלכא. חילות מעלה לא מתקרבים אליו.

לכאורה זו סייעתא גדולה לדברי החוות יאיר, וקשה איפוא מדוע מהרי"ץ לא כתב שישנה ראייה לדבריו מרעיא מהימנא אלא רק "עייין". צריכים "לעייין" מהי כוונת מהרי"ץ שסתם דבריו ולא פירש.

אולי הייתי חושב כי בדוקא הוא לא כתב שיש סייעתא משם, משום שהחוות יאיר מדבר על סומא, והזהר מדבר גם על אילם חרש וחיגר. ברם אינני חושב שזו סיבה, כי מסתבר שהחוות יאיר מתכוון גם על האילם החרש ושכמותם. ואעפ"י שבתשובתו הוא דיבר רק על הסומא (וקטוע אצבע), אין זה אלא מפני ששאלוהו על כך בייחוד, והוא לא מוכרח לפרש את כל הדברים הנלמדים ממנו.

וז"ל השאלה שם, שאלה. תמהת על אשר שמעת שהרע בעיני שהעבירו שם ק"ק פלוני, סומא באחת מעיניו בימים הנוראים.

ברגע הראשון יכולים לטעות ולחשוב שלשון 'העבירו' באה לומר שסילקוהו, ולא היא. הכוונה היא מלשון מינוי. לפי מובן השאלה מוכרח לומר כי באותה הקהילה מינו חזן סומא שיעבור לפני התיבה, כי בתשובה הוא מסביר כי אדרבה, אין למנותו לכך. וזהו שאמר בשאלה, הרע בעיני שהעבירו. הוא כותב לשואל כי הוא שמע שלא מצא חן בעיני שנתנו לאותו הסומא להתפלל. אותה הקהילה מינו אותו לעבור כש"צ לפני התיבה, והדבר היה רע בעיניו. זהו הפוך ממשמעותה הרגילה של המלה, כי בדרך כלל מעביר הכוונה לסלק.

הערה מהקהל: החוות יאיר מתכוון מלשון הכתוב, 'זיעבור י"י על פניו ויקרא'.

תשובת מרן שליט"א: אכן כן. כתוב על זה בגמרא ראש השנה דף י"ז ע"ב שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור. זה הפשט, כמו שכתבו שם המפרשים. גם את אותו החזן העבירו.

הערה מהקהל: כמו כן מוזכר לשון 'עובר לפני התיבה'.

תשובת מרן שליט"א: בדיוק כך. העבירוהו לפני התיבה. וזהו שאמרתי כי למלה זו ישנן שתי משמעויות.

על השאלה הזו שאלוהו, ועליה השיב כי לא רצוי להעלותו. לכאורה הוא הדין לכל המומים האחרים הכתובים ומפורטים שם ברעיא מהימנא. אילם, חרש וחיגר.

ברם למעשה צריכים להבין זאת. וכי אלו המומים היחידים? הרי ישנם מומים רבים נוספים. הרמב"ם [הלכות ביאת מקדש פרק ח'] מונה מאה וארבעים מומים בכהנים. וכי ש"צ שיש בו אחד מכל מומים אלו אינם יכול להתפלל ולהיות ש"צ? למשל, כהן שהוא איטר יד אינו יכול לעבוד בביהמ"ק, כי איטרות גם כן נחשבת למום, וכי אי אפשר להעמיד ש"צ איטר? דוגמא נוספת, מי שיש לו שש אצבעות, או בידיו או ברגליו, גם נחשב לבעל מום. וכי מי שיש לו אצבע יתירה ברגליו צריך להודיע לומר למתפללים, אל תמנו אותי? לא שמענו דבר כזה.

אולי נאמר כי לא מדברים על כל המומים, אלא על המומים הגלויים והבולטים, כעין אותם שמוזכרים ברעיא מהימנא. אילם וחרש, סומא וחיגר.

ויש לדון גם במי שהמום לא נתהווה אצלו בלידתו, אלא הוא נסתמא בהמשך החיים מאיזו סיבה. או אם קרה משהו והוא נהפך לקיטע. עבר תאונה רח"ל וכיו"ב, ומאז 'הוא צולע על ירכו'. האם גם על אדם כזה החוות יאיר דיבר?

הדבר לכאורה אינו ברור, אך הנני מבין מתוך דברי רבינו יוסף חיים [עוד יוסף חי פרשת בלק דף מ"ח] כי פשוט לו שגם אדם כזה שנהיה בעל מום באמצע החיים, גסדכן נחשב לפגום. ופירוש הדבר עפ"י הנז"ל הוא, שלא על חנם גרמו לו מן השמים בעיית כזו. אם הוא הגיע למצב כזה שנהפך לבעל מום גם על ידי סיבת מה, סימן שמהו פגום בתוכו. כנראה הפגם הוא רק

לרשע רע'. ויש שני סימנים המעידים על הרע שבו. הא' הוא מום הפסח, והב' הוא מום העור. דכתיב בפרשת ראה, 'וכי יהיה בו מום פסח או עור, כל מום רע'. ר"ל כל מום שיהיה מן המומין האלה, הנה הוא מעיד שהוא רע.

ולפ"ז בלעם שהיה פסח ועור, הנה שני מומין אלו, כל אחד מהם מעיד עליו שהוא רע. וכיון שבלעם יש עליו ב' עדים שהוא רע, ובבלק לא יש אפילו עד אחד, מעיד שהוא רע. נמצא בלעם מוחזק ברע יותר, וכיון שהוא רע יותר מבלק, נמצא הוא גדול מבלק. כי ברשעים מי שהוא רע יותר הוא הגדול.

וידום הבריון ההוא, כי היה בעל שני מומין עור ופסח המעידים עליו שהוא רע בליעל.

רואים איפוא כי הגרי"ח מחשיב את המומים לרוע גם אם הם באים באמצע החיים.

שאלה מהקהל: מי שעובר ניתוח וכיו"ב ונהיה בעל מום, האם הדברים דלעיל נאמרו עליו?

תשובת מרן שליט"א: מסתבר שלא. אם הוא היה צריך זאת בשביל רפואה, או כמו רב יוסף ורב ששת שסימאו את עצמו כדי שלא יבואו לידי מכשול, אינם נחשבים לבעלי מומים בענייננו, כי הם עשו זאת בשביל צדקות. ובכל אופן אינני מדבר על צדיקים, אך מי שגרמו לו מן השמים שיזדקק להיות בעל מום, הדבר אינו ברור, אך נוטה יותר שאינו נחשב לפגום.

שאלה מהקהל: עדיין אינו מובן מדוע מהרי"ץ כותב 'ועיין'?

תשובת מרן שליט"א: אין לי עדיין תשובה ברורה על השאלה הזו, מדוע הוא ציין לרעיא מהימנא. או שהוא התכוון להוכיח שהסומא שאמרו אינו בדוקא, וקיצר כדרכו בקודש, או כמו שאמרנו מקודם.

ויתכן מאד בגלל ששם לא מפורש שלא למנותו שליח ציבור, רק כתוב שזה פגם. ולזה דעתי הענייני נוטה יותר.

הערה מהקהל: שמשון גם כן היה חיגר וסומא. תשובת מרן שליט"א: הוא הלך אחר עיניו, לפיכך ניקרו פלשתים את עיניו, כדאיתא במסכת סוטה. ואכן נכון, גם זה מראה על חסרון מסויים.

מכאן ואילך. אלו דברים נסתרים שאיננו מבינים בהם.

הראיה היא מבלעם שעינו היתה נקורה ולא ראה בה, שנאמר [במדבר כ"ד ג'], ונאם הגבר שְׁתֵּם הָעֵינַי. אך לפני כן כתוב [שם כ"ב ל"א], וַיִּגַּל יְיָ אֶת עֵינַי בְּלָעָם. מוכח שהוא ראה בשני עיניו. וכן כתוב [שם כ"ד ב'], וַיִּשָּׂא בְּלָעָם אֶת עֵינָיו. אלא מה קרה? בגלל שהוא אמר [שם כ"ג י'], מִי מִנֵּה עֹפֶר יַעֲקֹב, וּמִסָּפֶר אֶת רֶבֶעַ יִשְׂרָאֵל. ואמרו חז"ל [במסכת נדה דף ל"א ע"א], דרש רבי אבהו, מאי דכתיב 'מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל'. מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל, מתי תבוא טיפה שהצדיק נוצר הימנה. ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע. אמר, מי שהוא טהור וקדוש ומשרתו טהורים וקדושים, יציץ בדבר זה? מיד נסמית עינו, דכתיב 'נאם הגבר שתום העין'. ובמדרש הגדול [פרשת בלק] כתוב באופן אחר, מפני שהוא רצה להטיל עין הרע על ישראל. ואכמ"ל.

נמצא כי עינו האחת של בלעם נסמית בשלב מסויים, ועל כך אומר הגרי"ח שם שהדבר מראה על גריעותו ופחיתותו.

וזה לשונו, מעשה באחד בריון ליצן, שהיה חגר ועור בעין אחת, שבא לפני חכם אחד לשאל ממנו שאלה, להתלונן בו. הוא חיפש עלילות. לא בא לברר, אלא להתווכח. וישאלהו מי הוא גדול יותר, בלעם או בלק? מי גרוע יותר? ומדוע הוא שאל שאלה כזו? כדי להביך אותו. הוא "מתכמן". וחשב, אם יאמר בלעם גדול, יאמר לו איך יתכן, והלא בלק מלך היה? ואם יאמר בלק גדול יותר, ישיב איך יתכן, והלא בלעם נביא היה?

החכם (שכנראה הוא הגרי"ח בעצמו, כדרכו בקודש) שהבין את הרשעות שלו, ידע מה להשיב. וכששאל, השיב לו בלעם גדול. ויאמר לו, איך יתכן, והלא בלק מלך היה? ויאמר לו החכם, הנה נודע גדול שבצדיקים, הוא מי שנקרא טוב, דכתיב 'אמרו צדיק כי טוב'. והגדול שברשעים הוא הנקרא רע, דכתיב 'אוי

כתוב בפסוק וויקרא כ"ב כ"א, כל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ. כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם. ועוד שם [פסוק כ"ה], כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם. בספר ערבי נחל [תחילת פרשת אמור] עומד על שאלה, שפשט הפסוק אינו מובן. התורה אומרת לא להקריב קרבן שיש בו מום, מכיון שמום בו. באים להסביר, ולא מסבירים.

מתרץ בעל ערבי נחל תירוצו מעניין, ולפני כן הוא מקדים ואומר כי השם מעיד על מהות האדם. לרשעים יש שמות, ולצדיקים יש שמות. מי שצדיק, מקבל שפע. השפע מתקבל אצלו במילוי האותיות. למשל, מי ששמו יוסף, היו"ד כולל וא"ו ודל"ת, הוא"ו כולל אל"ף וכו'. ואם הוא זכאי לעוד שפע, אז הוא זוכה למילוי שבמילוי. ואחרי כן לעוד מילוי שבמילוי. עד שמצטבר אצלו עוד ועוד. והרשע בהיפך. הכל נעלם אצלו. והדברים נפלאים.

וזה לשונו, ויובן עם מ"ש כמה פעמים, כי נפש חיה הוא שמו, וכל מציאות בעולם הן טוב הן רע יש לו שם. ואותיות השם ההוא, הן הנה צירופי צינורות, המקיימים ומהוים את מציאות ההוא. והאדם בצדקותיו, אותיות שמו מתמלאים במילוי ומילוי המילוי, וכן עד אין חקר, ומתרבים צינורות שפעו וחיותו, והרשע פוגם ונתרוקן המילוי וכו'.

והנה יש איזה תואר באדם, אשר התפשטות התואר ההוא בפנימיות האדם, הוא ענין אחר לגמרי מאשר בחיצוניותו. כי אותיות המילוי, הם צירוף אחר לגמרי מצירוף עצמו של אותו התואר, ואז אין אותו התואר רק בחיצוניותו. אבל יש איזה תואר, אשר פנימיותו וחיצוניותו אחד, כענין מום, כי מילוי המ"ם הוא מ"ם אחרת, וכן מילוי הוי"ו, עוד וי"ו אחרת.

כלומר, תלוי מה הוא המילוי. אם האותיות כוללות אותיות אחרות, נוסף עליו שפע וברכה. אבל במלה מום לא נוסף כלום. נתבונן, המלה מום כוללת את האותיות מ"ם וא"ו ומ"ם. המילוי של מ"ם היא עוד מ"ם. מ"ם פתוחה, ומ"ם סתומה. המילוי של וא"ו הוא גם וא"ו. מ"ם כולל מ"ם. ואין בו אפשרות לתוספת ברכה.

[מילוי מום, מום. רמז זה אינו עולה יפה לפי גירסתנו מ"ם ולא מ"ם. אבל לדידן אולי אפשר להרחיב את הרמז, שאותיות המילוי הן י"ם א"ו י"ם, אותיות שניות יא"י גימטריא אך, ואותיות אחרונות מום. כלומר אך מום בו, ודוק. איתמר].

והיה זאת אות על איזה נברא, אשר בו מום שנשתנה מבריותו, כי גם בפנימיותו מגיע פגם זה עצמו, מאחר שצירוף החיצוני הוא מום, וכן מילואו הוא ג"כ דבר זה בעצמו. ולסיבה זו אמרו, כל מום רע.

ולכן שנא ה' עורת או שבור', שלא יהיה לרצון, הגם כי ה' לא ימאס לב נשבר ומשתמש במאנין תבירין, אלא עבור שפגם זה עצמו הוא בפנימיותו.

וזה שאמר הכתוב טעם על איסור בעל מום, כי משחתם בהם, ר"ל בל תאמר כי ה' מאסו על דבר מום החיצוני שבו, אלא הטעם הוא כי משחתם הוא ג"כ בהם בפנימיותם. והמופת על זה, שהרי מום בם, באותיות מום הנעלם הוא ג"כ מום ולצד זה לא ירצו לכם. והבן. וה' יטהר לבנו ומחשבותנו לעבדו בכל לב.

לענין מעשה, הפוסקים באו"ח סימן נ"ג דנו בדבר, וכדלקמן. החיד"א [במחבר"ר שם] הסכים עם החוות יאיר, שלכתחילה אין להעמיד ש"צ סומא בימים נוראים. בכף החיים [סס"ק ס"ה] מחמיר יותר אפילו בכל ימות השנה.

אמנם עפ"י שורת הדין וההלכה אפילו הסומא ושאר כל בעלי מומים כשרים אפילו בימים נוראים. לכן מובן שהכל לפי הענין, כי גם המחמירים לא אמרו אלא במקום שישנו משהו אחר הגון כמותו.

שאלה מהקהל: האם מי שצריך משקפיים ובלעדיהם הוא רואה בצורה חלשה נחשב כסומא לענין זה?

תשובת מרן שליט"א: אינני חושב שדבר כזה נקרא מום. המומים שנאסרו לכהנים הם כגון תבלול בעין, אבל חולשת הראייה אינה נחשבת למום. כמו שאמרנו מקודם, הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש [פרק ח'] מונה מאה

ובספר חשוך חמד על סנהדרין דף קצ"ד, לכאורה מי שיש לו קוצר ראייה, הוי מום, כמבואר בבכורות [דף מ"ד ע"א] שתיבת 'דק' באה לרבות לפסול 'מחסורייתא', ופירש"י שחסרה מראיתו, אבל רואה מקצת. וכן פירש רבינו גרשום שנפחת קצת ממראות עיניו. והרמב"ם [פרק ח' מהל' ביאת מקדש הל"ז] מנה במומים הפוסלים בכהנים, מי שמקבץ ריסי עיניו, ועוצמן מעט בשעה שרואה אור, או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה, עכ"ד. הרי שקוצר ראייה נחשב למום. [ויעוין באילת השחר (ויקרא כ"א, י"ח) שמסתפק כמה השיעור שאם אינו רואה טוב שנפסל לעבודה, ויעוין עוד שם, שכתב בפשיטות שאם לובש משקפיים הוי יתור בגדים]. ואין לומר שכהנים כיון שרוב הציבור לובשים משקפיים אין זה כבר נחשב למום, שהרי כתבו התוס' בבכורות [דף ל"ז ע"א ד"ה מה] שאף שהדרך שזקן עיניו נחלשות מחמת זקנה, אין מונע את הדבר מלהיקרא מום.

ובשו"ת דברי מלכיאל [חלק ד' סימן ל"א] כתב שבכהנים לא מצינו שיפסלו מחמת חלישת ראייתם, רק במומים שבעיניהם. וכן שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב שאמר שחלישות ראייה אין זה מום הפוסל בכהנים, כיון כשמתקרב הוא רואה טוב. וצ"ל שהפסול מחוסרייתא שכתבו הראשונים שהוא פיסול ראייה, היינו שאינו רואה טוב מחמת חסרון שיש לו בעיניים, כלומר שגם כאשר יהיה קרוב לדבר לא יראנו טוב, אז זה נחשב למום. אך אם אין לו שום חסרון, ורק אינו רואה טוב, וכשמתקרב לחפץ הוא רואה אותו היטב, לא הוי מום, יעו"ש"ב, ובשאר ספרים.

*

בספר פסקי תשובות [שם בסימן נ"ג, דף תס"ג אות ט"ז] הביא שהרבה אחרונים חששו לשיטת החוות יאיר, ולכאורה גם מהרי"ץ עומד בשיטתם. וזה לשונו, וברבים מאחרונים מצאנו לחשוש לשיטה זו לענין מומים גלויים, כגון הסומא והחניגר והקיטע והסריס, מחוסר אבר, ומי שאינו יכול לעמוד על רגליו מחמת מחלה או חולשה, מוכה שחין, ומי שצרת על פניו

וארבעים מומים הפוסלים בכהנים, ולגבי פסולי העיניים [הלכה ו'] כתב כך, אחד עשר בעיניים, ואלו הן. מי שהיו שתי עיניו למעלה מן המקום הראוי להם קרובות מפרדתו, מי שהיו שתי עיניו למטה ממקום הראוי להם, מי שהיו שתי עיניו עגולות ואינם נמשכות באורך מעט משאר העיניים, מי שעניו מזורות והן יוצאות בעיני הנמר וכמי שהוא מסתכל בעת שכוּעס כעס הרבה, מי שעניו גדולות הרבה כשל עגל, מי שעניו קטנות כשל אווז, מי שדמעו זולפות תמיד, מי שלחלוחית נמשכת מראש עינו מכנגד החוטם או מזנב עינו מצד צדעיו, מי שמקבץ ריסי עיניו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראיה, מי שראית עינו מעורבבת עד שרואה את החדר ואת העלייה כאחת, ויודע דבר זה בעת שידבר עם חברו ונראה כאילו הוא מסתכל באיש אחר, מי שאחת מעיניו משונה מחברתה בין במקומה בין במראה כגון שהיתה אחת שחורה ואחת פתוכה או אחת קטנה ואחת גדולה הואיל ויש בין שתיהן שינוי מ"מ פסול. הנה ישנם כאן אחד עשר פסולים בעיניים, אבל חולשת הראייה לא נזכרה, ש"מ כי אינה נחשבת למום.

[לגבי חולשת הראייה יש לציין כי אעפ"י שאינו נחשב למום לגבי ביאת מקדש, לכאורה אינו כשר לראות נגעים, כדאיתא במסכת נגעים פרק ב' משנה ג', וכיון שפסולו מן התורה דכתיב 'לכל מראה עיני הכהן, גם משקפיים לא יעזרו. וצ"ע. הוספת העורך שאול נר"ו].

*

אחרי השיעור, ראיתי שדנו בנושא דלעיל בכמה מספרי גדולי זמנינו. ונביא מעט. בספר ידי כהן קונטרס בל תשחית [פרק י"ח דף קנ"ו], הובא מהספר אילת השחר [עה"ת פרשת אמור] להגראי"ל שטיינמן, שכהן עם משקפיים פסול לעבודה, והוא בעל מום, ולכן מעלה טובה היא לכהנים המרכיבים משקפיים לעשות ניתוח לייזר בעיניים. ושמעתי דכן העלה בספר אמרי פנחס, עד כאן.

באופן שמאוס לעיני בני אדם, הננס ביותר – שו"ת מהרש"ם ח"ח סי' כ"א, כשהוא נמוך מאד כמו בן תשע, שאפשר לברך עליו משנה הבריות [הערה 130 שם] – וכל כיוצא בו.

לגבי סריס, שאחד מסימניו הוא שאין לו זקן, זהו חידוש לחומרא שלא נזכר בדברי החוות יאיר. גם מי שקולו לקוי, ולא ניכר בין איש לאשה, הוא סימן לסריס, כמבואר ברמב"ם פ"ב מאישות הלכה י"ג.

ולגבי איטר שהזכרנו קודם, הוא מביא בהערות בשם החתם סופר [יו"ד סי' ז'] שלא יתכן שאיטר הפסול לעבודה יפסל גם כן מלהיות ש"צ.

לכן נטיית הדברים היא כי רק לענין לכתחילה ראוי שלא למנותם, אך הכל לפי הענין, שלא יוצר ח"ו מחלוקת. והיינו רק באופן שאותו אחר מתאים לא פחות מהם.

שאלה מהקהל: היינו דוקא בימים הנוראים? תשובת מרן שליט"א: לפחות.

שאלה מהקהל: לגבי תשובת מהרי"ץ, כידוע וכמפורסם כי תשובה זו נגעה אליו לדינא, כי הוא נסתמא באחת מעיניו כאשר בא בתביעה כלפי מעלה בזמן עצירת גשמים, אלא שהדבר תלוי בנדון שהרב הזכיר כיצד הדין באופן שנסתמא באמצע חייו.

תשובת מרן שליט"א: טוב שהערת על כך. נכון שכך כתב הר"א ערוסי הלוי בקורא הדורות, אך הוא היחיד. אין לנו מקור נוסף לכך. והרחבתי בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת שקלים, ובדברי חפץ קובץ רביעי. ושפיעין זה יש במס' תענית דף כה. על התנא או האמורא לוי, שנהיה צולע, כשהטיח דברים כלפי מעלה על עצירת הגשמים. באבן ספיר כותב על בעל שתילי זיתים שנסתמא בגלל שנגע בהגהות הרמ"א וכו' כמ"ש בשיעור מוצש"ק וילך התשע"ט [דף 20 ד"ה השתילין]. עכ"פ מסתברא דשאני כל כה"ג שלפי רוס'מדרגתם נענשו, ולא משום פגם ח"ו, רק בבחינת [איוב ד', י"ח] הֵן בְּעֶבְדִּי לֹא יֵאֱמִין, וּבְמַלְאָכָיו יֵשִׁים תְּהִלָּה, ואכמ"ל.

שאלה מהקהל: אבל איטר בברכת המזון, ניכר שהוא אווז את הכוס בשמאלו. האם הוא רשאי לאחזו בימיו, כדי שלא יהיה ניכר? תשובת מרן שליט"א: עיין בשלחן ערוך סימן קפ"ג סעיף ה', ובאחרונים שם.

צריך להחמיר בספיחין שנלקטו משדה של יהודי לאחר ראש השנה.

ישנם שני דברים חשובים נוספים, שרציתי להגיד בקצרה.

הדפסנו כעת בס"ד שיעור בהלכות שמיטה שנמסר בפני הבחורים והאברכים, בישיבת יודעי בינה, לפני כשבע שנים. שיעור מיוחד מאד, והוא חשוב לנו כעת מפני ענין הספיחין שנמסר בו בהרחבה.

על פי שיטת הרמב"ם, איסורם נוהג מיד לאחר ראש השנה. ירקות שנלקטו מאחר ראש השנה, אפילו אם רוב גידולם היה בשנה הששית, אסורים באכילה. זו חומרא גדולה.

לפי מה שראיתי, ישנם בדצי"ם אפילו אשכנזים שהולכים עפ"י שיטת החזון איש שנוהרים בדבר, בכדי שלא להכשיל את הציבור שמחמיר בזה.

כידוע, הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל פסק להחמיר באיסור ספיחין גם לספרדים. בחוברת שערי יצחק שאנחנו מדברים עליה, השבתי לטענות החולק.

בקצרה נזכיר כי בין חכמי הספרדים עצמם ישנם חילוקי דעות, וזאת מכל מיני סיבות שונות. הגרב"צ אבא שאול פסק כי גם הספרדים צריכים להחמיר בזה כדעת הרמב"ם. ואף שישנן טענות שונות על שיטתו, ענינו עליהם בזמנו בספר שנת השבע. אחת הטענות היתה כי עפ"י שיטת הפסק, באופן שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש חלוקים כיצד צריכים לנהוג וכו'. הרה"ג עמנואל טולידנו שליט"א בספר 'עטה אור' גם כן חלק על שיטת הגרב"צ אבא שאול, ובחוברת זו ישנן תשובות לכל הטענות שלו. ברוך ה' שהחוברת נדפסה ואפשר לראות את הכל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: לגבי ענבים שהבישול שלהם נגמר בשנה ששית, ונקצרו לאחר ר"ה, מה הדין?

תשובת מרן שליט"א: בפירות העץ הולכים לפי החנטה, ואין בהם בעת קדושת שביעית. כל האיסור יהיה בשנה הבאה.

תזכורת והסבר בעניין סגולת האר"י ז"ל בעת אמירת תיבת 'איה מקום כבודו' בקדושה. ובתוספת חידוש, סימן לזכרון בראשי תיבות אי"ה.

נקודה נוספת, להזכיר לכם את ענין 'איה מקום כבודו'. דיברנו על כך בעבר, בשנת ה'תשע"ח מוצש"ק וילך, וגם לאחר מכן בפרשת בראשית ה'תשע"ט.

ידוע מה שכתבו בשם רבינו האר"י כי זו הזדמנות לאדם לשאול אחד מג' דברים, או עושר מופלג לעבודת ה' ופרנסה בשפע, או בנים צדיקים וחכמים, או השגת רוח הקודש. אלו שלושת הדברים שיכולים לבקש במלת איה, מי שיודע את הכוונה, כדאי מאד שיתכוון בה בתיבת 'איה'.

חבל שהבקשה אינה מודפסת בסידורים שלנו. אצל האשכנזים מדפיסים זאת על המקום. אנחנו יכולים להרויח יותר מכולם, כי הם אומרים 'איה' רק שלושה פעמים, במוסף ר"ה פעמיים, ועוד מוסף אחד ביוהכ"פ, ובנעילה. שלוש פעמים במוסף, ובנעילה עוד אחד כללי. אצלינו אומרים זאת כל יום פעמיים, ואפילו בימות החול.

יש לנו 'איה מקום כבודו' לא רק במוסף אלא הרבה פעמים, אך צריך שהש"צ יאריך ויתן שהות וזמן לאנשים לכוון, וגם הדבר יזכיר להם את הכוונה.

חשוב מאד, בפרט שבעונותינו הרבים ישנם אנשים רבים כיום שיש להם קושי גדול בחינוך הילדים. לצערנו ישנן פירות הנושרים, שעזבו את הדרך. יהי רצון שישונו בנים לגבולם. זאת ההזדמנות לבקש על בנים צדיקים וחכמים.

אפשר גם לבקש השגת רוח הקודש, ולא בהכרח להיות כמו נביאים, או בעלי רוח הקודש ממש, אלא רק "ריח הקודש". דהיינו,

כל הנידון הוא רק לפי הספרדים, אך לפי התימנים פשיטא שדעת הרמב"ם מחייבת ביותר.

ובפרט שאף לפי האומרים שאפשר להתיר מצד הדין, הנקודה היא שבעשרת ימי תשובה שאנחנו עומדים לקראתם, צריכים להחמיר ביותר, כמובא בש"ע [או"ח סימן תר"ג] כי גם המיקל בכל השנה לאכול מפת של גויים, שיחמיר לכל הפחות בעשרת ימי תשובה. לכן גם אנחנו אומרים כי ראוי להחמיר באיסור ספיחין לכל הפחות בימים אלו. וכשם שאנחנו מבקשים מהקב"ה שיעשה עמנו חסד ורחמים, גם אנחנו מתחרטים.

אמנם למעשה נראה לנו כי מצד ההלכה צריך להקפיד ולהחמיר באיסור ספיחין כל הזמן.

שאלה מהקהל: האם להדסים יש דין ספיחין? **תשובת מרן שליט"א:** רק דבר של מאכל. אבל אפילו אם היו לאכילה, לא שייך בהם גזירת ספיחין, שהרי עץ הם, ואינם נזרעים בכל שנה.

שאלה מהקהל: האם מצוי איסור ספיחין היום? **תשובת מרן שליט"א:** כן. ולמשל בפטרוזיליה, וכנראה גם בכוסברה, החשש מיד אחר ראש השנה. הם לא מחזיקים מעמד, וצריך ללקוט מחדש כל פעם טרי.

צריך לשים לב. חלק מן הסחורה של ירקות שונים, נלקטה בשנה הששית. באופן שישנו ספק והדבר אינו ידוע, יכולים להתיר. וכפי שכבר אמרתי, בהכשרים החרדים משתדלים להחמיר בזה, אך יתכן שהם מסמנים. ובמלים אחרות צריכים לראות שהסחורה תהיה מיבול של גויים או מיבול חו"ל, שבכך אין בעיני חז"ל אסרו את כל הירקות הגדלים בשדה של יהודים, גם אם הם צדיקים, מחשש שמא עוברי עבירה יגדלו ירקות וכו'.

שאלה מהקהל: מה הדין בירק, למשל פטרוזיליה וכיו"ב, צריך לראות שיהיה מיבול גויים?

תשובת מרן שליט"א: צריך להיות. ואם אין, לא אוכלים. אם לא משיגים, אפשר לא לאכול ולא להשתמש בהם.

הבנה מיוחדת בתורה. כמו שדיברנו לשעבר. מצוי לפעמים במי שלומד תורה, ונופל עליו מן השמים שפע שבזכותו הוא זוכה לחדש חידושים נפלאים ואמתיים. פתאום נפתח לו הלב. יש לו הבנה וקדושה ומוחו ונשמתו פתוחים יותר לחדש חידושים. על ידי זה הוא יכול להשיג השגות גדולות בתורה.

הארה, סייעתא דשמיא. למצוא עניין שנצרך כעת ללימודו, לשאלה שלפניו. תירון לקושיא, וכדומה.

ואם עושר, גם טוב, ולפחות שתהיה לו פרנסה טובה, וכמובן שישתמש בה לעבודת ה'.

לצורך מי שאין לו את זה בכתב, עשיתי בס"ד סימן לזכרון, במלה אי"ה, א"ן, י"לדים, ה'שגה. כי און באל"ף, זה כמו הון בה"א, כלשון הכתוב (הושע י"ב, ט') אֵן עֲשִׂיתִי מִצְאָתִי אֵן לִי, לדעת הרד"ק שם, ובשרשים סוף שורש און, שהכוונה כמו הון.

אפשר כל פעם לבקש דבר אחד, ולחזור עליו פעמים רבות.

יה"ר שהקב"ה ישמע קול תפילתנו ותחנונינו ברצון, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו,

נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור. פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

בעניין אמירת קדיש לאחר הדרשה שקודם התקיעות

תזכורת לקראת ראש השנה ממרן הגר"י רצאבי שליט"א

נלקט ונערך מתוך שיעורי יצחק, השיעור השבועי – מוצש"ק שופטים התשפ"א

נשאלתי מהרב אליהו סויד הי"ו, ביהכ"נ שיש דרשה קודם התקיעות, האם יאמרו קדיש כמו שכתוב בפלא יועץ ערך ר"ה לומר קדיש אחר הדרשה קודם התקיעות? לצערנו לא שמים לב לזה, כיון שלא הורגלנו בעבר לומר דרשה לפני התקיעות. ונדמה לי כי גם אותם שרגילים לדרוש בראש השנה לפני התקיעות אינם אומרים קדיש משום מה.

נראה לי כי אין מנוס מזה, כי הפלא יועץ צודק שצריכים לומר קדיש. כאשר יש דברי תורה צריכים לומר קדיש. ואמנם באופן שמדברים רק דברי התעוררות ומוסר, אולי אין צריכים קדיש, אבל באופן שמשלבים עמם מאמרי חז"ל חובה לומר קדיש, ומסתמא שכך היא הרגילות. כנראה שהשטן מערבב ומבלבל אותנו שנשכח מן הקדיש, לכן העצה היעוצה למנות מישהו שיזכיר לתת לב לומר את הקדיש.